

Ettepanek omavalitsuste volikogude rahvastikutaaste komisjonide moodustamisest

Kaks aastat tagasi sõlmitud koalitsioonileppega tunnistati rahvastikukriisi Eestis, kuid sammud selle süvenemise tõkestamiseks on piirdunud vaid peretoetuste mõningase tõstmise, rahvastikukriisi probleemkomisjoni koosolekute korraldamise ja dokumendi „Rahvastikupoliitika põhialused 2035“ ettevalmistamisega. Viimane koosneb eeskätt eesmärkidest, väldib meetmeid ja pole Riigikogu täiskogu ette jõudnud. Digarist leitavas kogumikus „Inimloomuse tahumata tahud“ (2018) olen kirjeldanud selle dokumendi valmimise protsessi mitmetes artiklites. Sellele eelnes rahvastikku käsitlev raamat „Perekonnast, kodust, põhiseadusest ja riigist“, mis on samuti saadaval Digarist.

Peaaegu kolme aastakümne jooksul on igal aastal sündinud puudu neljandik, mis on põhjustanud koos väljarändega talude, majade, külade ja linnade tühjenemise – depopulatsiooni Eestis. See on puudutanud valusasti põlisrahvust – eestlasi. Seejuures ebapiisavaks tuleb hinnata rahvastikukriisi põhjuste selgitamist ja tõkestavate meetmete rakendamist meie riigi valitsuste poolt, kes rahvastikukriisi ilminguid alahindasid. Ilmekas tõend selle kohta on tõsiasi - ühegi ministeeriumi vastutusallas pole põhimäärusega tagatud rahvastikutaaste ülesande täitmist. Ülikoolid, Eesti Teaduste Akadeemia ja isegi riigieelarveline meedia hoiduvad teemast eemale.

Kui 2009.a. likvideeriti rahvastikuministri ametikoht, siis tema lõimumisalased ülesanded anti Valitsuse korraldusega üle kultuuriministeeriumile, kuid rahvastikupoliitiliste funktsioonide üleandmise kohta otsust pole õnnestunud leida. Aktuaalsust pole kaotanud Oskar Looritsa sõnad 1951. aastast: „Meie juhtkonna riiklik mõtlemine ei ole küündinud üle isiklike või parteiliste vastuolude ega kristalliseerunud eestiliseks riigifilosoofiaks“.

Hiljuti teatas justiitsministeerium ühes ametikirjas, et rahvastikutaaste küsimused nende haldusalasse ei kuulu. See on risti vastu kunagise peaministri Kaarel Eenpalu sõnadega, kes nõudis, et iga seaduse väljatöötamisel tuleb pearõhk panna sellele, et **seadused ei takistaks, vaid soodustaks rahva arvulist kasvu**. Hiljem selgus, et kirja koostamisel lähtuti kehtivast seadusandlusest! Tervitav on justiitsministeeriumi äsjane initsiatiiv Eesti Pere Sihtkapitali loomisel. Kolme aasta pikkune Riigikogu Eesti rahvastiku toetusrühma konsultandi kogemus näitab, et Riigikogu liikmetel on nii palju erinevaid huvisid ja kohustusi, et rahvastikutaaste sinna sekka enam ei mahu. Vist ei ole kohatu resümeerida rahvastikukriisi lahendust Ilfi ja Petrovi fraasiga „Kaheteistkümnest toolist“ – *uppuja päästmine on uppuja enese asi*.

Demograafilise kriisi all mõistetakse seisundit, mida iseloomustab sisemise taastepotentsiaali puudumine ja rahvastiku vananemine. Seda tajutakse kriisina seetõttu, et ta toob pikemas perspektiivis kaasa tööjõupuuduse ning töötajate suurema maksukoormuse, mida saab leevendada **(odava) tööjõu massilise impordiga**. See kõik ohustab eesti rahvuse, keele ja kultuuri kestmist mitte vähem kui megarajatised Rail Baltic, Helsinki tunnel ja Saaremaa sild.

Sündimuse vähenemist täheldati juba möödunud sajandi kolmekümnendatel aastatel, kuid nii ränka langust, kui üheksakümnendatel, ei olnud ka sõja-aastatel. Sel on palju põhjuseid, alates sekulariseerumisest kuni hedonistliku meediani, kuid juhtiv on rasedust vältivate ja rasedust katkestatavate abinõude üldkättesaadavus alates üheksakümnendatest – loomulik protsess muutus inimese poolt juhitaavaks. Vahendite üldkättesaadavuse eest hoiatas juba sada aastat tagasi prantsuse poliitik ja demograaf Adolphe Landry. Rahvastikukriis on ohu märk ja

murdepunkt – olukorra mõistmine ja selle vastu tegutsemine võib anda rahvastiku arengus uue hoo. Selle ignoreerimine senisel kombel viib varem või hiljem hääbumisele meie lähinaabrite liivlaste ja teiste väikeste läänemeresoome rahvaste kurval näitel.

Võimalus ja kohustus rahvastikukriisi ohjamiseks on omavalitsustel **rahvastikutaaste komisjonide** moodustamise kaudu volikogudes. Elu on näidanud, et sotsiaalkomisjonidest jääb väheks. Võib mõelda, et vallavanemast kuni arendusametnikuni kõik töötavad rahvastikutaaste heaks, kuid vastutus rahvastikutaaste eest hajub laiali, nii et keegi ei tegele ega vastuta. Täpselt nii nagu riigi tasemel on olukord ministeeriumides ja ministeeriumide vahel. Rahvastikutaaste komisjon suunaks oma tegevuse eeskätt sündimuste tõstmisele ja väljarände/töörände ohjamisele. Nendes küsimustes võiks kaaluda rahvastikutaaste komisjonile ülimuslikkuse andmist teiste komisjonide otsuste üle.

Kasutada saab volikogu liikmete isiklikku kogemust, eksperte ja kirjandusallikaid. Ekspertidena saaks rakendada kogenud ametnikke, õpetajaid, pensionäre jt. Ka töö ise õpetab, kuid rahvastikutaaste korral vajavad komisjoni liikmed täiendõpet vähemalt demograafia, ühiskonnateaduste ja poliitika alal. Saab kasutada valla- või linnameediat. Tuleb selgitada oma piirkonnas generatiivses eas inimeste arv, sellesse ikka jõudvate isikute arv, nende plaanid ja probleemid. Inimeste ülemeelitamine ühest vallast teise ei ole lahendus. Tegemist on ülimalt delikaatse ja samas tähtsaima avaliku huvi valdkonnaga. Kindlasti on palju tegureid, mida tuleb teada või selgitada. Rahvuse säilimise põhiseadusliku ülesande täitmist raskendavad hulk tegureid ülerahvastatud maailmas. Suure eesmärgini – rahvastikutaasteni jõudmiseks tuleb volikogudel astuda esimene meeter – moodustada pühendunud inimestest komisjon.

Seadusliku aluse komisjoni moodustamiseks leiame kohaliku omavalitsuse korralduse seadusest, kus on volikogu pädevuse kohta säte § 22-s volikogu ainupädevusse kuulub „volikogu komisjonide moodustamine ja tegevuse lõpetamine, nende esimeeste ja aseesimeeste valimine volikogu liikmete hulgast ja komisjonide koosseisu kinnitamine“. Niisiis Riigikogu on selles osas oma töö juba teinud, vaja seda kasutada. Pealegi Riigikohtu lahend 3-4-1-3-2000 sätestab: „Põhiseaduse § 14 kohaselt on õiguste ja vabaduste tagamine seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohaliku omavalitsuse kohustus. Kui mõni reguleerimist vajav valdkond on seotud ohuga elule või tervisele, siis vahetegu riigi- ja kohaliku elu küsimuste vahel pole määrav“.

Rahvastikutaaste komisjonid on uus ja innovaatiline algatus, mille funktsioneerimisest pole veel kogemust. Siiski ei paista praegu teisi mõjusaid võtteid rahvastikukriisi peatamiseks kui kohaliku **asjatundlikkuse fokuseerimise eeskätt sündimusele**. Käesolev ettepanek on läbi vaadatud kümnekonna omavalitsustegelase poolt. Selle redigeerimine jätkub ja otstarbekas on laiendada kaasamõtlejate ringi. Loodetavasti on ka neid omavalitsusi, kellele käesolev ettepanek on küllaldane alustamiseks. Rahvastikupoliitika põhialuste 2035 koostamisel arvustati tegijaid, sest rahvastikuküsimusi püüti lahendada ilma rahva osaluseta. Rahvastikutaaste komisjonid oleks üheks sammuks osalusnõude täitmisel.

Jaak Uibu, D.Sc., Ph.D.

Riigikogu Eesti rahvastiku toetusrühma konsultant, jaak.uibu@mail.ee
Ettepanek on koostatud endises Vigala vallas, mis asutati 1789.a. *Vigala õiguse* alusel ja vähendati osavallaks 2017. Kivi-Vigala Põhikooli (valmis 1972.a.) esimesse klassi ei astunud tänavu ühtki last.

Ettepaneku esimene versioon valmis 05.oktoobril 2018